

ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФЕНОМЕН

В сучасних мінливих соціально-економічних відносинах чітко простежується процес становлення певних норм, правил, ролей, результатом якого є формування соціально-економічних інститутів. Загалом, діяльність кожного індивіда стрімко переходить від самоврядних явищ до керованих і організованих. Під формалізацією соціальних відносин, переходом від неформальних відносин і неорганізованої діяльності до створення організаційних структур з чіткою ієрархією влади зазвичай розуміють процес інституціоналізації.

Слід зазначити, що у сучасній економічній науці проблеми становлення інституціоналізації вивчені недостатньо. В основному інституціоналізація розглядається в контексті соціології, де під даним процесом розуміють типізацію звичних дій акторами різного роду. Інакше кажучи, будь-яка типізація вважається інститутом. Але інституціоналізація означає типізацію не тільки дій, але і акторів в інститутах, тобто, дії типу X повинні здійснювати актори типу X [1; 91]. Як наслідок, для формування інституту необхідною умовою є створення чітких моделей поведінки для певних категорій осіб.

В політології під інституціоналізацією розуміють механізм, що забезпечує організацію спільної політичної діяльності людей шляхом формування певних організацій, в рамках яких протікає та або інша політична діяльність.

Інституціоналізація розглядається як історичний процес зародження нових соціальних інститутів, а також як процес функціонування інститутів у рамках соціальної системи у зв'язку з процесом адаптації індивідів і колективів до її нормативних вимог, у ході якого формуються соціально-психологічні механізми, які забезпечують стабільність і стійкість суспільної організації [2; 171].

Виникнення і швидке поширення інституціоналістського напрямку в економічній науці (інституціоналізм, неоінституціоналізм, нова інституціональна економіка) виявилось закономірною реакцією на характер розвитку економічних відносин у тих умовах, в яких господарюючі суб'єкти здійснюють свій вибір, реалізують свої цілі, визначають свою поведінку. Інституціоналізм – напрямок соціально-економічних досліджень, в якому політична й економічна організація суспільства розглядається як комплекс різних об'єднань громадян – інституцій. Послідовники економічного інституціоналізму, залучаючи підходи і методи суміжних наук, прагнули розширити рамки економічного аналізу. Представники інституціоналізму вважали, що економічна поведінка людини формується головним чином у рамках і під впливом соціальних груп та колективів. Сене інституційного підходу полягає в необхідності враховувати позаекономічні фактори, не обмежуватися аналізом економічних категорій і процесів в чистому вигляді, а включити в аналіз інститути та процеси інституціоналізації.

Головні напрями інституціоналізації

в економічному вимірі	у правовому вимірі	у соціальному відношенні	в ідеологічній сфері
досягнення сталості виробничих відносин та їхнього захисту від бюрократичної сваволі за рахунок демократизму у визначенні форм власності і засобів розподілу продукту однання будь-якої форми власності з найманою робочою силою;	практичне вирішення питання про легальність і легітимність державної влади, тобто про її юридичну обґрунтованість, з одного боку, і справедливості, визнання та її підтримку більшістю населення – з іншого;	упорядкування різновекторності соціальних інтересів через реалізацію концепції стримувань та противаг, за якої перевагу мають загальнонаціональні інтереси;	обґрунтування та популяризація цілей і методів здійснення влади з метою збереження та збільшення її внутрішньої та зовнішньополітичної репутації демократичними засобами.

Джерело: складено автором на основі [3; 179]

Разом з цим господарюючому суб'єкту вигідно підкорятися нормам, якщо вони полегшують його взаємодію з іншими економічними суб'єктами та сприяють реалізації його інтересів.

Інституціоналізація економічних відносин означає заміну спонтанної, непередбачуваної дії, поведінки господарюючих суб'єктів передбачувані, впорядковані, організовані, нормативні, регульовані шляхом закріплення соціально-економічних статусів і ролей, цінностей і норм, організації контролю [4, с. 6]. Отже, процес інституціоналізації – це процес пошуку компромісів і досягнення згоди між різними економічними інститутами.

Зазначимо, що поки інститути самостійно справляються зі своїми внутрішніми протиріччями на основі власних норм і стандартів поведінки, вони не потребують додаткового державного втручання. Та на певному етапі інститути вже не в змозі самостійно упорядкувати свої відносини, і, як наслідок, може відбуватися невинуватене зростання трансакційних внутрішніх витрат управління, збільшення витрат на ринковий оборот благ для суспільства в цілому. Тоді ж з'являється необхідність накладення на інститут сильнішої системи обмеження у вигляді захищених державою правил та норм поведінки [5].

Результатом процесу інституціоналізації можна вважати визначення такої статусно-рольової структури, яка влаштовує більшість учасників даного процесу.

Отже інституціоналізація – це процес формування та створення соціальних, економічних і політичних інститутів як стійких форм організації діяльності господарюючих суб'єктів в економічній системі. Необхідність інституціоналізації економічних відносин зумовлена прагненням господарюючих суб'єктів спільно реалізовувати свої інтереси.

Література:

1. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. – М., 1995. – 323 с.
2. Зырянов С. Г. Институционализация электоральных процессов в странах с переходными политическими режимами / С. Г. Зырянов // Личность. Культура. Общество. – 2007. – Вып. 1. – С. 170-181.
3. Довгий С. В. Про категоріальні засади аналізу інституціоналізації влади / С. В. Довгий // Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. – О., 2004. – Вип. 19. – С. 172-178.
4. Андрофагин Д. Ю. Механизм институционализации экономических отношений / Д. Ю. Андрофагин // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2008. – № 1 (20). – С. 5-9. – С. 70-72.
5. Єфіменко І. А. Особливості інституціоналізації економіки в трансформаційний період / І. А. Єфіменко // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія: Економіка. – 2010. – Вип. 10. – С. 50-55.